

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

A1. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

Ορεινοί, Προσωρινή Κυβέρνηση Κρήτης (1905), Πάουερ

Μονάδες 12

A2. Να προσδιορίσετε αν το περιεχόμενο των ακόλουθων προτάσεων είναι σωστό ή όχι, γράφοντας στο τετράδιό σας τη λέξη «Σωστό» ή «Λάθος» δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση:

- α. Η επιστροφή στη Μικρά Ασία των προσφύγων του πρώτου διωγμού ξεκίνησε μετά την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη, το Μάιο του 1919.
- β. Οι Έλληνες της χερσονήσου της Καλλίπολης έφυγαν αμέσως μετά την καταστροφή της Σμύρνης.
- γ. Η Κοινωνία των Εθνών ήταν σύμφωνη με την υπογραφή της Σύμβασης της Λοζάνης.
- δ. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1925.
- ε. Η αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων περιελάμβανε παραχώρηση γης και κατοικίας.

Μονάδες 10

B1. Να παρουσιάσετε τα γενικά κοινά χαρακτηριστικά των αντιβενιζελικών κομμάτων (μονάδες 8) και τις θέσεις του ραλλικού κόμματος (μονάδες 7).

Μονάδες 15

B2. Να παρουσιάσετε τη γενική εικόνα της ελληνικής οικονομίας κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου.

Μονάδες 13

Θέμα Γ

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες της πηγής να παρουσιάσετε:

- α. Τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διαδραματίζει ο κρατικός τομέας στην ελληνική οικονομία ως τη δεκαετία 1870 – 1880.
- β. Τα αιτήματα των νέων κοινωνικών στρωμάτων που εκφράζει το εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα του Χαριλάου Τρικούπη.

ΠΗΓΗ

«Έτσι, από ποσοτική άποψη αξίζει να σημειωθεί ότι, γύρω στο 1875, αν στους δημόσιους και δημοτικούς υπαλλήλους, που ήταν περίπου 10.000, προσθέσουμε τους 20.000 στρατιωτικούς και τα 10.000 άτομα που απoζούσαν από την οργάνωση από την οργάνωση και είσπραξη των φόρων, προκύπτει ότι πάνω από 40.000 πρόσωπα, δηλαδή το ¼ σχεδόν του μη αγροτικού ενεργού πληθυσμού αντλούσε τα προς το ζην από το κράτος. Ήδη ο κόμης Gobineau σημείωνε πως «δεν παρατηρείται πουθενά αλλού το φαινόμενο μιας ολόκληρης κοινωνίας που να λειτουργεί πάνω στη βάση του γεγονότος ότι μόνο το κράτος διαθέτει χρήματα, που πρέπει να του αποσπασθούν με τη μορφή της παροχής υπηρεσιών», ... Ταυτόχρονα πρέπει να τονισθεί ότι τουλάχιστον από το 1875 ως το 1880 τα ανώτερα κλιμάκια των κρατικών λειτουργιών είχαν μισθούς που τους ανέβαζαν αυτόματα στην κορυφή της κοινωνικής και οικονομικής ιεραρχίας. ... ελάχιστοι ήταν οι Έλληνες με προσόδους που να ξεπερνούν τους μισθούς των υπουργών (10.000 δραχμές το χρόνο γύρω στο 1880), των στρατηγών και συνταγματάρχων (8.300 και 7.000 το χρόνο αντίστοιχα), των ναυάρχων (13.000 δρχ.) ή των ανώτατων δικαστικών (7.000 το χρόνο). ακόμα υψηλότερες ήταν οι αποδοχές έκτακτων υπαλλήλων, όπως του αρμοστή της Θεσσαλίας Ζάννου (18.000 δρχ.), ή του πρεσβευτή Βαλαωρίτη (48.000 δρχ.). ... Ο Αριστείδης Οικονόμου ως πρόεδρος πρωτοδικών με μισθό 400 δρχ. το μήνα πλήρωνε 30 δρχ. ενοίκιο για ένα μεγάλο σπίτι όπου ζούσε με άνεση και είχε τρεις υπηρέτες. Λίγα χρόνια πρωτότερα το μεγαλύτερο βαμβάκοκλωστικό εργοστάσιο της χώρας έδινε καθαρά κέρδη 6.000 δρχ. το χρόνο, ποσό κατά 30% λιγότερο από τον υπουργικό μισθό. Η κατάσταση αυτή άρχισε να αλλάζει γοργά στη δεκαετία 1870 – 1880. Οι τραπεζίτες και οι χρηματιστές που συνέρρευσαν από τις παροικίες, οι σταφιδέμποροι, οι βιομήχανοι και, από το 1881 και πέρα, οι τσιφλικάδες της Θεσσαλίας διαρθρώθηκαν σε οργανωμένες κοινωνικές ομάδες με συγκεκριμένα ταξικά συμφέροντα. Για πρώτη φορά τότε παγιώθηκαν ισχυρές κοινωνικές κατηγορίες που απευθύνονταν στο κράτος, όχι για να αντλήσουν άμεσα οφέλη από τον ίδιο τον κρατικό μηχανισμό, αλλά να ζητήσουν να ληφθούν γενικότερα μέτρα που να ευνοούν την προώθηση των συμφερόντων τους.»

(Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΓ')

Μονάδες 25

Θέμα Δ

Συνθέτοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τα στοιχεία του παραθέματος και της φωτογραφίας που ακολουθεί να παρουσιάσετε την φιλελευθέρη δραστηριότητα που αναπτύσσει ο ποντιακός ελληνισμός στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

«Η αυγή του 20^{ου} αιώνα βρίσκει τον ελληνισμό του Πόντου κάτω από τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις... Η οικονομική ανάπτυξη συμβαδίζει, όπως είναι φυσικό, με μια τεράστιας έκτασης πολιτιστική ανάπτυξη. Ένας πραγματικός μορφωτικός οργανισμός παρατηρείται σε όλη την έκταση του Πόντου, με την ίδρυση νέων συλλόγων – σωματείων ή την οργανωτική ανασυγκρότηση παλαιότερων, που κύρια κατεύθυνσή τους είναι η στήριξη των σχολείων, η ίδρυση νέων και γενικά η αναδιοργάνωση των δυνάμεων του ελληνισμού. Είναι χαρακτηριστικό ότι αυτή την εποχή σχεδόν κάθε χωριό και οικισμός του Πόντου έχει εκπαιδευτικές κοινότητες.

Η οικονομική και πολιτιστική αυτή ανάπτυξη απαιτεί την ύπαρξη στοιχειωδώς τουλάχιστον καταρτισμένου προσωπικού για να στελεχώσει τις υπό ραγδαία άνοδο –εμπορικές κυρίως– ελληνικές επιχειρήσεις, αλλά και τη διεύρυνση των περιθωρίων

ανάπτυξης των πολιτιστικών και ιδεολογικών στοιχείων των ελληνικών κοινοτήτων της περιοχής. Το ρόλο αυτό αναλαμβάνουν να παίξουν –κατά τρόπο μάλιστα απολύτως επιτυχή- οι πολλές και αξιόλογες σχολικές μονάδες της περιοχής, με προεξάρχον το Φροντιστήριο Τραπεζούντας το οποίο αποτελεί πρότυπο και σε πολλές περιπτώσεις καθοδηγητή για τις ποντιακές κοινότητες. Οι πολύ μεγαλύτερες, όμως ανάγκες εκπαίδευσης –οι οποίες τροφοδοτούνται από τις νέες λαμπρές προοπτικές της Τραπεζούντας και του Πόντου- σε σχέση με τα εκπαιδευτικά δεδομένα, επιβάλλουν τον επανασχεδιασμό του εκπαιδευτικού πλαισίου.

Ειδικά για την Τραπεζούντα, η υποδομή του Φροντιστηρίου αδυνατεί να απορροφήσει τη συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για εκπαίδευση. Σχεδιάζεται η οικοδόμηση στη θάλασσα, δίπλα και δυτικά του μητροπολιτικού ναού του Αγίου Γρηγορίου, ενός νέου μεγάλου τετραώροφου κτιρίου, του οποίου η θεμελίωση πραγματοποιείται το 1899 και τα εγκαίνια λειτουργίας το Σεπτέμβριο του 1902. Το κόστος κατασκευής του κτιρίου αυτού καλύπτεται εξ ολοκλήρου σχεδόν από τις εισφορές των Ποντίων Ελλήνων της Τραπεζούντας, της ευρύτερης περιοχής του Πόντου, αλλά και του εξωτερικού, κατά τρόπο μάλιστα εκπληκτικό: ο καθένας συνεισφέρει σύμφωνα με τις οικονομικές του δυνατότητες.

Παράλληλα, σε κάθε πόλη, χωριό και οικισμό του Πόντου παρατηρείται ένας απίστευτος οργασμός οικοδόμησης νέων σχολείων. Η βιβλιογραφία αλλά και οι μαρτυρίες της εποχής βρίθουν αναφορών σχετικών με τις έντονες προσπάθειες των Ελλήνων του Πόντου για συνεχή ανάπτυξη των σχολείων τους, μέχρι τις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου».

Φωτογραφία σχολικού βιβλίου: Το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας.

Επιτροπή Ποντιακών Μελετών περιοδικού «Αρχαίον Πόντου», παράρτημα 24 κοινωνία και Εκπαίδευση Αντώνη Υ. Παυλίδη Το Φροντιστήριο Τραπεζούντας.

Μονάδες 25

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Ορεινοί: πολιτικός σχηματισμός στην Εθνοσυνέλευση του 1862 – 1864 υπό τον Δημήτριο Γρίβα και τον Κωνσταντίνο Κανάρη, με στόχο την αντίσταση στην πολιτική των πεδινών, βλ. σχολ. εγχειρίδιο, σελ. 77: «Οι ορεινοί των πλοιοκτητών».

Προσωρινή Κυβέρνησις της Κρήτης (1905): Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 213-4: «Στο μεταξύ...Το Θέρισσο».

Πάουερ: Βλ. σχολικό εγχειρ., σελ. 53: «Την ίδια περίπου εποχή...λεωφορεία.»

A2. α. - Λάθος , β. - Λάθος , γ. - Σωστό , δ. - Λάθος , ε. - Σωστό

B1. Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ 92: «Ως αντιβενιζελικά...οικονομική ανάπτυξη».

B2. Βλ. σχολικό εγχειρ., σελ. 52: «Η Ελλάδα του μεσοπολέμου...μέσα στην καταστροφή»

Θέμα Γ

α. Κατά τις πρώτες δεκαετίες της ύπαρξης του νεοελληνικού κράτους, ο δημόσιος τομέας κατέχει πρωτεύουσα θέση στην οικονομία της χώρας ως ένας από τους κυριότερους, αν όχι ο κυριότερος, διαχειριστές πλούτου, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 80: «Μέχρι τη δεκαετία...μιας θέσης στο δημόσιο.»

Τον πρωταγωνιστικό αυτό ρόλο του κράτους επιβεβαιώνουν και οι πληροφορίες του παραθέματος, καθώς σημειώνεται ότι το 1875 για περισσότερα από 40.000 άτομα, το 25% σχεδόν του μη αγροτικού ενεργού πληθυσμού, ο διοικητικός μηχανισμός αποτελεί τον βασικό εργοδότη, είτε άμεσα, όπως συνέβαινε με τους 10.000 δημόσιους και δημοτικούς υπαλλήλους και τους 20.000 στρατιωτικούς, είτε έμμεσα, όπως ίσχυε για τα 10.000 περίπου άτομα που αποζούσαν από την οργάνωση και την είσπραξη των φόρων. Χαρακτηριστική είναι η εικόνα που αποκομίζει ένας ξένος παρατηρητής, ο κόμης Gobineau, που σημείωνε ότι η ελληνική κοινωνία λειτουργούσε «πάνω στη βάση του γεγονότος ότι μόνο το κράτος διαθέτει χρήματα, που πρέπει να του αποσπασθούν με τη μορφή της παροχής υπηρεσιών». Επιπλέον, η ενισχυμένη αυτή θέση του δημόσιου τομέα γινόταν εμφανής και στις αμοιβές των υψηλόβαθμων υπαλλήλων του, αμοιβές που τους τοποθετούσαν «στην κορυφή της κοινωνικής και οικονομικής ιεραρχίας». Γύρω στο 1880 οι ετήσιες απολαβές των υπουργών φτάνουν τις 10.000 δραχμές, των στρατηγών τις 8.300, των συνταγματάρχων τις 7.000, των ναυάρχων τις 13.000, των ανώτατων δικαστικών τις 7.000, ενώ υψηλότερες ήταν οι αμοιβές εκτάκτων υπαλλήλων, όπως του αρμοστή Θεσσαλίας Ζάννου (18.000) και του πρέσβη Βαλαωρίτη (48.000). Τεκμήριο του πόσο υψηλά είναι αυτά τα ποσά και τι αντιπροσωπεύουν σε επίπεδο καθημερινότητας συνιστά το παράδειγμα του ανώτερου δικαστικού Αριστείδη Οικονόμου, ο οποίος δαπανούσε λιγότερο από το 10% του μηνιαίου μισθού του (που έφθανε τις 400 δραχμές) για το ενοίκιο ενός μεγάλου σπιτιού και παράλληλα είχε τρεις υπηρέτες. Η σύγκριση των απολαβών αυτών με τα εισοδήματα στον ιδιωτικό τομέα επιβεβαιώνει επίσης την υπεροχή του δημοσίου: την ίδια περίπου περίοδο το μεγαλύτερο βαμβακοκλωστικό

εκπαιδευτικός οργανισμός

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

εργοστάσιο στην Ελλάδα αποφέρει στους ιδιοκτήτες του καθαρό ετήσιο κέρδος 6.000 δρχ., ποσό που είναι 10% περίπου χαμηλότερο από τις αμοιβές των ανώτατων δικαστικών και 30% χαμηλότερο από αυτές των υπουργών.

- β. Ήδη από την δεκαετία του 1870 η κατάσταση αυτή αλλάζει, καθώς διαμορφώνονται πλέον οργανωμένες κοινωνικές ομάδες που αντιλαμβάνονται το ρόλο του κράτους όχι ως εργοδότη, αλλά ως φορέα προώθησης των ιδιαίτερων ταξικών τους συμφερόντων, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 80: «Με τις νέες συνθήκες...ο Χαρίλαος Τρικούπης.» Τέτοιες ομάδες απαρτίζονται από τραπεζίτες και χρηματιστές του παροικιακού ελληνισμού, σταφιδέμπορους, βιομηχάνους και, μετά το 1881, τους τσιφλικάδες της Θεσσαλίας. Οι τελευταίοι αποτελούν, μάλιστα, χαρακτηριστικό παράδειγμα ομάδας που αντί να αποζητά άμεσα οφέλη από τη σύνδεσή της με τον κρατικό μηχανισμό, ασκεί πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για την επίτευξη υψηλότερου εμπορικού κέρδους, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 43: «Τα τσιφλίκια της Θεσσαλίας...τεχνητές ελλείψεις.»

Θέμα Δ

Μετά την παραχώρηση των ειδικών προνομίων «Χάτι Σερίφ» (1839) και «Χάτι Χουμαγιούν» (1856) από τους Οθωμανούς στις χριστιανικές μειονότητες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η κατάσταση στον Πόντο βελτιώθηκε αισθητά. Η οικονομική άνθηση των Ποντίων έδωσε ώθηση στην πνευματική και καλλιτεχνική άνθηση του ελληνισμού της ευρύτερης περιοχής του Πόντου. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στη γενναιόδωρη χρηματοδότηση θρησκευτικών, εκπαιδευτικών και φιλανθρωπικών ιδρυμάτων από Πόντιους επιχειρηματίες αλλά και στην στήριξη σχολικών μονάδων από συλλόγους – σωματεία που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή του Πόντου, βλ. σχολ. εγχειρ. σελ. 248 «Η οικονομική άνθηση... μεθόδους διδασκαλίας». Ενδεικτικό της οικονομικής αυτής ανάπτυξης είναι το γεγονός ότι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα δεν υπάρχει, σύμφωνα με τον Γ.Λαμπνίδη, ποντιακό χωριό ή οικισμός χωρίς το δικό του σχολείο, βλ. σχολ. εγχειρ. σελ. 248 «Στις αρχές... 85.890 μαθητές».

Το σημαντικότερο εκπαιδευτικό ίδρυμα στην περιοχή του Πόντου υπήρξε το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας, το οποίο ιδρύθηκε από το Σεβαστό Κυμνήτη το 1682 και λειτούργησε ως το 1922, βλ. σχολ. εγχειρ. σελ. 248 «Το Φροντιστήριο... συνείδησης». Οι παραπάνω πληροφορίες επιβεβαιώνονται και από το παράθεμα, το οποίο χαρακτηρίζει το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας ως πρότυπο και καθοδηγητή για τις ποντιακές κοινότητες. Ωστόσο, οι αυξημένες ανάγκες εκπαίδευσης στην Τραπεζούντα και γενικά στον Πόντο κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, απαίτησαν αλλαγές στην υποδομή του Ιδρύματος. Το νέο τετραώροφο κτίριο του Φροντιστηρίου σχεδιάστηκε δίπλα στη θάλασσα και δυτικά του μητροπολιτικού ναού του Αγίου Γρηγορίου, όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται στο παράθεμα. Οι πληροφορίες αυτές επιβεβαιώνονται εικονογραφικά από την φωτογραφία που συνοδεύει την γραπτή πηγή. Σε αυτήν αποτυπώνεται το καινούριο, καλαίσθητο και εντυπωσιακό τετραώροφο κτίριο με την προσεγμένη κατασκευή που δηλώνει το σημαντικό ρόλο του ιδρύματος για την τοπική κοινωνία. Η θεμελίωσή του έγινε το 1899 και τα εγκαίνια το Σεπτέμβριο του 1902.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος χρηματοδότησης του έργου, αφού το κόστος κατασκευής ανέλαβαν να καλύψουν αποκλειστικά οι Έλληνες της Τραπεζούντας, της ευρύτερης περιοχής του Πόντου και οι Πόντιοι της Διασποράς, ο καθένας ανάλογα με τις δυνατότητες του. Η συμβολή των εκπαιδευτικών κοινοτήτων υπήρξε καθοριστική καθώς οι σπουδαστές τους αποτελούσαν το καταρτισμένο προσωπικό των εμπορικών ελληνικών επιχειρήσεων και συνέβαλαν στην πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής. Στο Φροντιστήριο της Τραπεζούντας οφείλεται κατά μεγάλο μέρος τη πνευματική και ηθική ανάπλαση των Ελλήνων του Πόντου καθώς και η ανάπτυξη της εθνικής τους συνείδησης. Η προσπάθεια αυτή για οργάνωση εκπαιδευτικής υποδομής διήρκεσε στον Πόντο μέχρι τις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο οι διώξεις κατά του ελληνικού στοιχείου θα ενταθούν και το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας κάτω από αντιξοότητες, θα συνεχίσει τη λειτουργία του μέχρι την κατάρρευση του μετώπου το 1922.

Επιμέλεια:

Καλουτσάκης Αγησίλαος • Φαρσάρη Ελένη